DOI: 10.58242/millifolklor.1113167

İNSANLA HAYVAN ARASINDAKİ BAĞ VE GELENEĞİN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİĞİ TEMELİNDE YÜNÜM BÖĞETİN DEĞERLENDİRİLMESİ*

An Assessment of Yünüm Böğet on the Basis of Human-Animal Bond and Sustainability of the Tradition

Doç. Dr. Hüsniye AKILLI**

ÖZ

Yünüm böğet, Somut Olmayan Kültürel Miras (SOKÜM) Ulusal Envanterine dahil edilerek kayıt altına alınan Anadolu'nun birçok yerindeki takvime bağlı inanış, kutlama ve gelenekler kapsamında koç katımı, kırkım töreni gibi isimlerle kutlanan çoban bayramlarından biridir. Koyunların yıkanması ve temizlenmesi amacıyla gerçekleştirilen bu gelenek, Türk boylarındaki hayvan kültü ile ilgili saya gezme ve saya manileri gibi geleneklerin uzantısını oluşturmaktadır. Burdur'un Hasanpaşa Köyü'nde bir şenlik çerçevesinde yarışma biçiminde organize edilen yünüm böğet geleneğinde, diğer hayvan festivallerinden farklı olarak hayvanlar değil çobanlar yarıştırılmakta, yarışmayı kazanan çobanın belirlenmesinde ise elcik koyunu ile arasındaki güvene dayalı ilişki belirleyici olmaktadır. Koyunlarına iyi davranan ve iyi bakan çobanın koyunlarının, çobanın arkasından soğuk suya hiç tereddüt etmeden gireceği düşünülmektedir. Koyunların sudan geçirilerek yıkanması, koyunların tarlalardaki ekinlere verdiği zararların çobanlar tarafından köy halkına itiraf edilmesi gibi uygulamaları çerçevesinde 'arınma' bu kültürel değerin özünü ifade eden kavramı oluşturmaktadır. Tos tos töreni ile başlayan, yöresel sanatçılar ve halk oyunları ile devam eden eğlence gecesi, sudan geçirme uygulaması sırasında okunan manileri ve helalleşme ritüeli ile ortak belleğe dair birikimler, her yıl bir diğer kuşağa aktarılmaya çalışılmaktadır. Düzenlenen eğlencelerin ve yarışmanın, geleneğin sürdürülmesine sadece aracılık ettiğini ifade eden 'toprakla koyun, gerisi oyun' halk deyişinin hatırlatıldığı bir ödül töreni ile, şenlik son bulmaktadır. Gelenekler, insan-doğa ilişkisini ve bu ilişkiye dair algıları, zamanımıza ulaştırma işlevini görerek günümüzdeki insan merkezci yaklaşımların yarattığı ekolojik sorunlara çözüm arayışında yol gösterici olmaktadır. Türk kültüründeki doğa kültlerine yönelik saygının, bütüncül evren anlayışının izlerinin ve günümüz biyoetik ilkelerin köklerinin görüldüğü bu geleneksel uygulamalar, sorunun kaynağının, insanın doğadan uzaklaşması ve yabancılaşması ile ilgili olduğunu ortaya koymaktadır. Gelecek nesillerin çevreye ve hayvanlara yönelik etik davranış kalıpları geliştirmesi açısından kültürel ekolojik mirası oluşturan geleneklerin barındırdığı mesajların doğru bir şekilde aktarılması önem taşımaktadır. Ayrıca bu kültürel değerlerin korunması, toplumların sadece geçmişi ile bağ kurmasını değil geleceklerinin de güvence altına alınmasını sağlamakta, aidiyet ve kimlik duygularını pekiştirmekte, yöre halkının hayatına değer ve anlam kazandırmaktadır. Sosyal bütünleşmeyi ve dayanışmayı sağlamakta, yerel kültürel çeşitliliğin korunması işlevini yerine getirmektedir. Akademik çalışmaların bu mirasın kayıt altına alınması ve özgün yanlarının ortaya çıkarılması bağlamında koruma çalışmalarına ve kültürel değerlerin nakledilmesine aracılık ettiği düşünülmektedir. Aynı zamanda bu değerler, toplumun yaşam koşulları, gündelik hayatı, dünya görüşü, beğenileri, inanç biçimleri gibi birçok konuyu kapsaması nedeniyle akademik çalışmalar için yüzlerce yıllık anonim veri deposu olarak eşsiz bir kaynak özelliğini taşımaktadır. Bu kapsamda yünüm böğet geleneğinin 'insanla hayvan arasındaki bağ' temelinde değerlendirilmesi ve geleneğin sürdürülebilirliği açısından farkındalık yaratılmasına katkı sağlanması bu çalışmanın amacını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler

Yünüm böğet, çoban bayramı, somut olmayan kültürel miras, Tefenni, Hasanpaşa.

ABSTRACT

Yünüm Böğet is one of the many shepherd festivals in Anatolia, like *koç katımı, kırkım töreni* (wool shearing) which was registered in the National Intangible Cultural Heritage Inventory under the category of seasonal traditional celebrations. This tradition, which essentially aims to wash and clean the sheeps, is an extension of nomadic traditions of Turkish tribes related to the cults about animals such as *saya gezme* and *saya mani*. *Yünüm böğet* is celebrated like a competition in Hasanpaşa Village in Burdur. However, unlike many other animal festivals, it is the shepherds who compete, and the relationship based on trust between the

* Geliş tarihi: 6 Mayıs 2022 - Kabul tarihi: 2 Nisan 2023
Akıllı Hüsniye "İnsanla Hayvan Arasındaki Bağ ve Geleneğin Sürdürülebilirliği Temelinde Yünüm Böğetin Değerlendirilmesi" *Millî Folklor* 139 (Güz 2023): 18-29

** Nuh Naci Yazgan Üniversitesi, hakilli@nny.edu.tr, Kayseri/Türkiye. ORCID: 0000-0003-3709-965X.

lead sheep *(elcik koyunu)* and the shepherd determine the winner. It is believed that the lead sheep will not hesitate to leap into cold water behind the shepherd if the shepherd has taken good care of his flock. Washing the sheep in water and confessions of the shepherd for redemption for the harm given to the crops in the fields while grazing the flock when he enters the water forms the core values of this tradition. With this festival, shared memories of *Tos Tos* ritual, entertainments with local singers and folk dances, folk poems which are read during water crossing ceremony, and rituals of redemption are passed on to the next generations. The festival ends with an award ceremony in which a proverb *toprakla koyun, gerisi oyun* (land and sheep, the rest is vain) is reminded to express that the entertainments and competitions are only instruments to continue tradition. Traditions guide us in finding solutions to the ecological problems rooted in modern anthropocentrism by embedding and preserving human-nature relationship and our perceptions about this special bond. Traditional practises which embody respect in natural cults, the traces of a holistic view of the universe, and the roots of principles of bio-ethics show us that the main cause of the problem is distancing and alienation of humans from the nature. Passing the message of traditions which make up cultural ecological legacy to future generations is of utmost importance in developing ethical behaviours about the environment and animals. Preservation of these cultural assets not only provide a link between the past and the future of the communities, but also reinforce a feeling of belongingness and identity, and add value and meaning to the lives of local people. Such cultural practices support social integration and solidarity, and protects the diversity of local cultures. Scientific studies help to preserve these cultural assets by registering and exploring authentic natures of cultural heritages. At the same time, these cultural values are unique sources of anonymous data with their embedded information about living conditions, daily lives, world views, and belief systems of communities. Within this context, the aim of this paper is to contribute to raising awareness about sustainability of *yünüm böğet*, based on an understanding of its function in the relationship between human and nature.

Keywords
Yünüm böğet, shepherd festival, intangible cultural heritage, Tefenni, Hasanpaşa.

Giriş

Varoluş, doğadaki ekosistemlerin uyumuna bağlıdır. Günümüz modern dünyasının çevre sorunları çerçevesinde ürettiği biyoetik normların köklerini, bir varoluş meselesi olarak Türklerin töz anlayışında ve ekolojik birikime sahip kadim kültürlerinde bulmak mümkündür (Çelepi 2020: 5). Bozkırdaki natüralist yaşamdan kaynağını alan ve Şamanizm'den gelen unsurlarla zenginleşerek ortaya çıkan göçebe yaşam tarzı, Türk kültüründe diğer türlerin yanı sıra hayvanların da önemli bir yere sahip olmasına neden olmuştur. Hayvanlar, besin kaynağı olarak algılanmanın ve hiyerarşik bir ilişkinin nesnesi olarak görülmenin çok ötesinde, çoğu zaman dost ve yoldaş olarak kabul edilmiştir. Öyle ki, halk bilimi araştırmalarında hayvanlar en çok çalışılan konulardan birini oluşturmuştur (Gacar 2020: 105, 113). Dolayısıyla hem bu eserler hem de toplumsal düzenin emniyet supapları olarak atasözü, mit, festival gibi kültürel unsurların (Mezkit Saban 2020: 186) öğretileri, davranış kalıplarımızı değiştirebilecek ve ahlaki sorumluluklarımız konusunda farkındalık kazandırabilecektir. Bu bağlamdan hareketle Hasanpaşa Köyü'nde gerçekleştirilen yünüm böğet geleneğinin insan ve hayvan arasındaki bağ temelinde ve geleneğin sürdürülebilirliği çerçevesinde değerlendirilmesi bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında 'insanla hayvan arasındaki bağ' ile kastedilen, çobanın merhametine, özverisine, sevgi ve güven ilişkisine dayalı olan duygusal bir bağdır. Aynı zamanda ekolojik ilkeler çerçevesinde 'karşılıklı bağımlılık' ilişkisinin de bir göstergesidir. Antrozooloji alanında çalışmaları bulunan Siddiq ve arkadaşlarına (2018: 814, 816) göre köyde yetişen koyun ve keçiler, bakımlarını üstlenen ailelerin önemli bir parçası olarak görülmekte, aralarında çok güçlü bir etkileşim bulunmakta ve bu hayvanlar uzun bir zaman boyunca aile bireylerinin hafızalarında unutulmayan üyeler olarak yer etmektedir. Çalışmada, Denizli'deki koyunları sudan atlatma festivalleri örnek gösterilerek koyunla çoban arasında gerçekleşen güçlü iletişimin, üst seviyede bir ilişkiyi ifade ettiği dile getirilmektedir.

Araştırma konusunun dayalı olduğu iki eksenli değerlendirme kapsamında, görece geniş bir perspektifle ve bütüncül bir bakış açısıyla araştırma sorunsalına açılım sağla-

manın gerekli olduğu düşünülmektedir. Yünüm böğet gibi kırsal alanın yaşamsal koşullarına bağlı olarak üretilmiş olan kültürel mirasın sürdürülebilirliğinin sağlanmasının, ülkenin mevcut ekonomik ve sosyal sorunlarından bağımsız olmadığı bir gerçektir. Kırsal alanlar, doğayla bütünleşmiş yaşam özellikleriyle kültürel değerlerin muhafazasında, geleceğin geleneklerle bağlantısında ve dolayısıyla toplumun sürdürülebilirliğinin sağlanmasında sigorta işlevi gören, yaşayan hafıza mekânlarıdır (Kalkınma Bakanlığı 2018: 127). Bu açıdan kırsal yerleşim yerlerindeki nüfus potansiyelinin korunması son derece önemlidir. Ancak Türkiye'de kırdan kente göç kaçınılmaz bir sorun alanı olarak ortaya çıkmaktadır. İnsanların, mekânla olan ilişkileri ekonomi başta olmak üzere birçok etkene bağlı olduğundan tarımda makineleşmenin artması, kentlerin eğitim, sağlık, istihdam, sosyal ve kültürel imkânlar açısından çekiciliği kırsal kesimdeki nüfus kaybını hızlandırmakta ve göçü tetiklemektedir (Kalkınma Bakanlığı 2018: 103). Kırsal alandaki zahmetli yaşam koşulları özellikle gençleri kırdan iten nedenlerden birini oluşturmakta, kırsal ekonomik faaliyetlerin geleceğini tehdit etmektedir. Kırsal alandaki başlıca gelir kaynaklarından biri olan küçükbaş hayvancılığın terk ediliyor olması, insanla hayvan arasındaki duygusal bağın kopmasını ve geleneklerin unutulması riskini beraberinde getirmektedir. Ekiz ve Yazıcı'nın (2022: 197) Hasanpaşa'da geçekleştirdikleri çalışmada, yarı-göçebe yaşam biçimine olan ilginin azalması neticesinde, köydeki kültürel faaliyetlerin (yünüm böğetin yanı sıra çoban uğurlaması, kırkım töreni, koç katımı gibi) terk edilmeye başlandığı saptanmıştır.

Kırsal hayvancılık uygulamaları, hayvan refahı açısından sürdürülmesi gereken bir faaliyet alanını oluşturmaktadır. Geleneksel tarımda ve küçük aile işletmelerinde hayvanlarla yetiştiricileri arasında farklı duygusal bağlar oluşurken endüstriyel hayvancılığın yapıldığı büyük çiftliklerde milyonlarca hayvan ile orada çalışanlar arasında bu bağ oluşamamakta, empati kurulamadığı için hayvanların maruz kaldığı acılara duyarsızlaşılmaktadır (Külcü 2022: 178). Bu nedenle endüstriyel hayvancılığa kıyasla, korku ve stresten uzak açık doğal yaşam alanları, çobanlarıyla psikolojik temasları ve organik beslenme yöntemleri çerçevesinde küçükbaş hayvancılığın kırsal alanda devam ettirilmesinin öneminin altı çizilmelidir. İnsan merkezcilik ve türcülük yaklaşımlarıyla açıklanan insan hayvan karşıtlığı, insanın kendisini hayvandan daha değerli görerek ona hükmetme hakkının meşru olduğu düşüncesi, modern dünyanın benimsenen ideolojilerinden biri olup Zengin'e (2017: 143) göre bu ideolojik zeminin sacayaklarını ise birbirleriyle dirsek temasında olan kültür ve ekonomi oluşturmaktadır. Ekonomik sistem kendi devamlılığı için hayvana yönelik bu olumsuz bakış açısını teşvik edebilmekte, kültür ise insanlara düşünce ve eylemlerini sorgulama yükünden kurtaran bir davranış platformu sunabilmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, yaşamsal gereksinimleri karşılamanın çok ötesinde bir tüketim sorununa kaynaklık eden ve ekolojik ilkelerle çelişen mevcut ekonomik koşulların getirilerinin sorgulanmasının yanı sıra hayvanı değerli kılan kültürel miras değerlerimizin korunmasının önemi ise gün yüzüne çıkmaktadır.

Yukarıda bahsedilen sorunsal temelinde; Hasanpaşa köyünde gerçekleştirilen yünüm böğet nasıl bir gelenektir? Geleneğin somut olmayan kültürel miras kapsamında durumu ve insanla hayvan arasındaki duygusal bağ temelinde önemi nedir? Geleneğin sürdürülebilirliği neden önemlidir ve bu konuda neler yapılmalıdır? soruları yanıtlanmaya çalışılmıştır. Yazarın memleketi olması dolayısıyla deneyime dayalı araştırma verilerinin yanı sıra yünüm böğet şenliğine ilişkin hazırlanmış yazılı kaynaklar ve video kayıtları araştırmanın veri kaynaklarını oluşturmuştur.

1. Somut Olmayan Kültürel Miras: Yünüm Böget

Yünüm, eski Türkçe'de yünmek yani yıkanmak anlamına gelmekte, büğ kökünden gelen böget ise 11. yüzyıla kadar uzanan geçmişiyle birçok Türk boyunun kullandığı bir kavram olup suyun önüne set çekerek suyu durdurmak ve biriktirmek anlamını taşımaktadır (Elçin 1971: 558, Esin 2013: 13). Yünüm böget, Elçin'e (1971: 560) göre Türk boylarında hayvan kültü ile ilgili saya gezme gibi geleneklerin uzantısını oluşturmaktadır.

Tablo 1. Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri: Takvime Bağlı İnanış, Kutlama ve Gelenekler

Unsur Grup Başlıkları	Unsurlar	İl Envanteri / Yerel Uygulamalar	İller
Takvime bağlı inanış, kutlama ve gelenekler	Çoban Bayramları: Koç katımı, yünüm-koyun yüzdürme	Koç katımı	Mersin
		Koç katımı	Sivas
		Yunnak	Sivas
		Yünüm	Burdur
		Beran/Berdan	Muş
		Aşağı Seyit Köyü koyunları sudan geçirme festivali	Denizli
		Keçi kırkım törenleri	İzmir
		Berivan	Mardin
		Kuzu yıkama törenleri	Kayseri

Kaynak: (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü 2022).

Tablo 1'den görüldüğü üzere, yünüm böget, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO) Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi gereğince hazırlanan Türkiye'nin korumak için tespit ettiği kültürel değerleri kapsayan SOKÜM Ulusal Envanterinde, 'takvime bağlı inanış, kutlama ve gelenekler' kapsamında Mersin, Sivas, Denizli ve Muş gibi illerimizde gerçekleştirilen koç katımı, kırkım töreni gibi isimlerle anılan çoban bayramı türlerinden biri olarak gösterilmektedir. Somut olmayan kültürel miras, 'toplulukların, grupların ve bireylerin çevreleriyle, doğayla ve tarihleriyle etkileşimlerine bağlı olarak aidiyet hissiyle kuşaktan kuşağa aktardıkları, sürekli biçimde yeniden ürettikleri sözlü gelenekler, gösteri sanatları, ritüeller, şölenler, temsiller, anlatımlar, doğa ve evrenle ilgili bilgiler, el sanatları, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar ve kültürel mekânlardır' biçiminde tanımlanmaktadır (UNESCO Türkiye Milli Komisyonu 2022, SOKÜM Sözleşmesi 2003: madde 1 ve 2).

Küçükbaş hayvanların atadan kalma yöntemlerle yıkanarak temizlenmesine dayalı bir çoban bayramı biçiminde kutlanan yünüm böğetin, somut olmayan kültürel miras değeri olarak yaşatılması ve gelecek kuşaklara aktarılması önem taşımaktadır. Toplumların geçmişiyle geleceğini birbirine bağlaması, kültürlerarası diyaloğu geliştirmesi, sosyal uyumu artırması ve ekonomik değer yaratması kültürel mirasın korunmasının nedenleri arasında yer almaktadır. Somut olmayan kültürel mirasın yaşatılması demek aynı zamanda tek merkezli kitle kültürü veya popüler kültür tehdidine karşı yerel kültürel ifade çeşitliliğini de korumak anlamına gelmektedir (Öcal 2009: 9).

2. Hasanpaşa Köyü'nde Yünüm Böget Geleneği

Hasanpaşa Köyü, Burdur'un Tefenni ilçesine bağlı bir yerleşim merkezidir. Köy, 3000 dönüm ekilebilir araziye sahip olup temel geçim kaynağını tarım ve hayvancılık oluşturmaktadır. Köyün birçok hanesinde koyun ve büyükbaş hayvan besiciliği yapılmaktadır (Hasanpaşa Belediyesi, 2022). Hasanpaşa 1991 yılından sonra belde belediyesi statüsü almış ancak Antalya ve Burdur illerine yapılan göçler nedeniyle nüfus kaybına bağlı olarak 2014 yılında gerçekleştirilen mahalli idareler genel seçiminden itibaren köye dönüştürülmüştür (T.C. Resmî Gazete 1991; 6360 Sayılı Kanun 27 Sayılı Liste).

Göç sorunu, köydeki küçükbaş hayvancılığına dayalı geçim ekonomisinin değişmesine neden olabilecek bir tehdit unsurunu oluşturmaktadır. Değişen yaşam koşulları içinde koyun besleyenlerin de çoban tutmayı tercih ettikleri gözlenmektedir. Çobanlar Mart/Nisan ve Eylül ayları arasında kendilerine emanet edilen koyunları otlatmakta ve sezon sonunda ailelere teslim etmektedir. Bu çerçevede yünüm böğet, çobanların yaklaşık altı aylık emeklerinin köyde yapılan bir şenlikle taçlandırılmasına yönelik bir gelenektir. Dolayısıyla gelenek çobanlar için, koyunları en iyi otlaklarda yaymanın ve bakımlarını en iyi biçimde sağlamanın bir nevi motivasyon kaynağıdır (T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2022). Çobanların şenlikte göstereceği başarı hem kendilerini kanıtlamalarının hem de bir sonraki dönemde daha çok tercih edilmelerinin de nedenini oluşturabilmektedir.

2.1. Şenliğin Tarihçesi: Yünüm böğet şenliğinin, ne zaman ve nerede başladığı kesin olarak bilinmemekle birlikte Tefenni Kaymakamlığı'nın (2022) resmî web sitesinde geleneğin kökeninin Orta Asya Türklerine dayandığı ve şenliğin Hasanpaşa'da Selçuklular döneminden bu yana düzenlendiği ifade edilmektedir. Yöre halkına göre ise en az 750 senedir uygulanmaktadır. Daha önceleri ayrı gruplar halinde halkın kendi imkânlarıyla yapılagelen yünüm böğet uygulaması, 1997 yılında '1.Geleneksel Hasanpaşa Yünüm Böğet Şenlikleri' adı altında organize edilerek her yıl ağustos ayının son ya da eylülün ilk haftası cumartesi günü başlayan ve pazar günü sona eren bir şenlik kapsamında devam ettirilmesi öngörülen toplu bir halk etkinliğine dönüştürülmüştür (Çevik 2019: 47). Bu kapsamda sanatçılar eşliğinde eğlence gecesinin düzenlenmesi gibi yan etkinlikler organizasyona dahil edilse de sudan geçirme geleneğinin doğallığı bozulmamış, eskiden nasıl yapılıyorsa aynı yerde, aynı biçimde devam ettirilmesine ve özünün korunmasına çalışılmıştır.

2.2. Şenlik Hazırlığı: Şenliğin hazırlıkları bayram coşkusu içinde günler öncesinden başlar. Böğetin hazırlanması için iki üç kişi tutulur. Karakaya (Rahat) Dağından kaynağını alan Kayapınar Çayının önüne set çekilerek oluşturulan böğet, iki bin metrekare genişliğinde, iki metre derinliğinde oluşturulur. Şenlikten birkaç gün önce Tefenni'de ve Karamanlı'da hoparlörlerle duyurular gerçekleştirilir. Komşu yerleşimlerden isteyenler sürüleriyle yünüme katılırlar (Elçin 1971: 558-559). Günümüzde sosyal medya aracılığıyla çevrimiçi duyurular da yapılmaktadır. Yörede davetiye yerine havlu ve kumaş gibi hediyeliklerle 'oku dağıtma' da çağrılar için kullanılan bir geleneği oluşturur. Köy nüfusu şenlik günü iki üç katına ulaşır. Şenlik gününe kadar çobanların evinde, 'koyunların böğete nasıl ineceği, hangi çobanın birinci geleceği' heyecanla süren sohbet konusunu oluşturur (Yıldıran 2015). Köyde, dini bayram hazırlıklarına benzer biçimde evler temizlenir ve yeni kıyafetler alınır. İkramlıklar hazırlanır, menüde ise genellikle etli pirinç pilavı ve helva bulunur (Kazan Nas 2005: 1517).

2.3. Elcik Koyunun Seçilmesi: Çoban, otlatma sırasında üç-dört koyunu elcik koyun (el koyunu/baş koyun/öncü koyun) olarak seçer. Elcik koyunun seçiminde koyunun cinsiyetinin ne olduğu önem taşımaz. Ancak genellikle sürünün önüne daha iyi çıkan, daha hareketli ve çevik olan, çoban bağırdığında sese kulak kabartıp başını kaldıran koyunlar arasından seçilmesi tercih edilir. Çoban, seçtiği elcik koyunlarını özel olarak kendi elleriyle fındık, fıstık ve arpa gibi besinlerle besler. Ayrıca koyunun ayağının yetişmediği kulak dibini (döşünü) kaşıyarak ve okşayarak sevgisini hissettirir. Böylece koyunlarla çoban arasında bir bağ oluşmaya başlar (Erkan 2006: 64, 68).

Fotoğraf 1. Yünüm böğet şenliği-Hasanpaşa; **Fotoğrafı Çeken:** Kazım Kuyucu, 2019.

2.4. Koyunların Boyanması ve Süslenmesi: Elcik koyunlar, Beydağlarındaki yöreye özgü özel bir taştan (aşı taşı) elde edilen doğal bir boyayla, okunan maniler eşliğinde boyanır. Diğer koyunların ise genellikle sadece sırtı boyanır. Kızıl kestane rengini veren ve sudan etkilenmeyen yaklaşık bir yıl kadar kalıcı niteliğe sahip bu boyanın elde edilebilmesi için öncelikle aşı taşı kırılarak küçültülür. Kemre denilen koyun tezeğinde, sarı renkten kızıl bir renge dönüşene kadar ateşte pişirilir. Daha sonra sıcak sudan alınıp soğuk suya batırılır (soğuk süte de batırılabilmekte ya da pişirilmeden ezilip su ve zeytinyağıyla karıştırılabilmektedir). Soğutulan taşlar dibekte dövülerek inceltilir, eleklerde/kalburlarda elenerek ya da tülbentten geçirilerek kullanıma uygun hale getirilir. Koyunun yünü ıslatılır ve boya koyunun ıslak yününe avuç içiyle ovalanarak sürülür. Boyanan elcik koyunun ise boyandığının farkına vardığı ve sorumluluk duygusu artmışçasına hareketlerinin değiştiği düşünülür (Koçıbay 2017, Erkan 2006: 62, 68). Bazen boyama işleminden önce koyunun tüyleri kesilerek (kırkılarak) şekillendirilir (bellenir). Yün ipliğinden örülmüş mavi boncuk ve zillerle süslü takı malzemesine koza adı verilir. Çobanlar isterlerse elcik koyunlarını süslemek için kozayı ya da kolan, boncuk, nazar boncuğu, çan ve püskül gibi farklı araçları kullanır. Altınyayla (Dirmil) ilçesinin çan ustalarının eserleri (yedek çanı) Hasanpaşa'da çok rağbet gören süsleme araçlarından birini oluşturur. El koyuna 'büyük yedek', diğer koyunlara 'normal çan' ve kuzulara 'kıldırek çanı' takılır (Erkan 2006: 63, 71).

2.5. Tos Tos Töreni ve Eğlence Gecesi: Şenlik, tos tos töreniyle cumartesi günü öğleden sonra (yünümün arifesinde) başlar. Köydeki su deposunun bulunduğu tepede toplanılır. Çobanlar renk renk boyanmış sürülerinin önünde el ele tutuşarak kendilerine özgü hareketleri ve bağırışları eşliğinde koyunlarını cesaretlendirip tepeden aşağıya doğru indirmeye çalışırlar. Önde çoban, arkasında elcik koyun ve onun arkasında sürü olmak üzere koyunların böğete doğru indirilmesine ilişkin deneme geçişlerinin yapıldığı bu törene 'tos tos' denir. Burada amaç, koyunları yünüm törenine hazırlamaktır. Çobanların elcik koyunlarını çağırması ve onlar koşunca da sürülerinin arkasından gelmesine 'koyun döğme' adı verilir. Aynı günün akşamı halk sanatçılarının katılımlarıyla eğlence gecesi düzenlenir. Sipsi ve saz gibi yöresel müzik aletleri ve halk oyunları (cemilem, yayla yolları gibi) eşliğinde eğlence devam eder.

2.6. Yünüm Böğet Şenliği: Pazar sabahı erkenden koyunların hareketlerini kısıtlayacak olan sıcak hava bastırmadan Koçıbay'ın (2017) ifadesiyle köyün tepeleri papatyalar gibi apak apak binlerce koyunla dolar. Köy halkı ve misafirler de erkenden töreni izleyebilecekleri yerlere oturmaya başlar. Öncelikle diğer yerleşimlerden gelen sürüler, daha sonra kura sırasıyla köydeki çobanların koyunları, görevlilerin çağrıları eşliğinde böğete indirilmeye çalışılır. Koyunların böğetten geçirilmesi, şenlik kapsamında oluştu-

rulan bir jüri tarafından değerlendirilir ve ödüllendirilecek ilk üç çoban belirlenir. Çobanlar tek başlarına veya birkaç yakınıyla birlikte kol kola girerek arkalarından gelen koyunların önünden yokuş aşağı koşarak gelir ve suya girerler. Onların hemen ardından elcik koyunun ve takip eden sürünün suya girmesi beklenir. Çoban suya girdiğinde koyun çobanı yıkacak şekilde (büyük bir istekle atlayarak suya girerse) peşinden gelirse seyircilerin 'maşallah, yaşa, var ol, bravo' gibi tezahüratları eşliğinde bir alkış tufanı kopar (Kurt 2021). Çoban sevinçle ve takdirini sunmak amacıyla suya giren elcik koyununu kucaklayarak sudan rahatça geçmesine yardımcı olur. Bazı koyun sürüleri ise sudan ürkerek çobanlarını takip etmekten vazgeçerler ve geri dönmeye çalışırlar.

Yaşlı ve deneyimli çobanlardan ve ilgili kuruluşların yetkililerinden oluşturulan jürinin puanlama yaparken dikkate aldığı temel başarı ölçütü; elcik koyunların çobanın arkasından en kısa sürede, tereddüt etmeden suya girmesidir. Koyunların paniklememesi, öz güveni ve arkasından gelen koyunlara verdiği cesaret önemlidir. Çobanın gölete gelmeden önce virajı iyi bir şekilde alması, elcik koyunun yarım metre önünden gitmesi, beklemeden, arkasına bakmadan ve suyu sıçratmadan (ayaklarını sürüyerek) böğete girmesi yarışmanın taktikleri arasında yer alır (Yaşin 2006). Sürülerini sudan geçirip işini bitiren çoban, arkasından gelen diğer çobanı ve sürüyü bekler. Onların da koyunları yıkanıncaya kadar sudan çıkmaz ve koyunların yıkanmasına yardımcı olur. Çobanın ailesi ve çocukları da yardım amacıyla suya girer. Puanları eşit olan çobanların kıyaslanmasında izleyici alkışından da yararlanılır. Koyunlar suya girdikten sonra çobanlar hem diğer çobanlarla atışır hem de yıllardır şenlikte söylenmeye devam edilen şu dizeleri söyler (Ercan 2008: 28):

Ekili tarlalarda gütmedim,
Sabaha kadar karı koynunda yatmadım.
Hırsızlık koyun alıp satmadım,
Emek çektim dayılar, emek.
Muhtar koyunu gibi ekin yedirmedim,
Fasulyeden bıktım, pancar isterim dedirtmedim,
Merada güttüm dayılar, merada.
Muhtar kıskandı, aza kıskandı bu sürüye (sürüyü),
At oldu, kısrak oldu, deve oldu sandı sürüye,
Bana koyun güdemez deyenler (diyenler) pişman oldu.

Fotoğraf 1. Yünüm böğet şenliği-Hasanpaşa; **Fotoğrafı Çeken:** Kazım Kuyucu, 2019.

Suya giren çoban koyunlarını böğetten geçirmeye devam ederken bir taraftan da koyunlarıyla ilgili sırlarını, emeklerini, koyunları nerede otlattığını, varsa hatalarını ve başkasının ekinlerine verdiği zararları yüksek sesle (ün ederek) izleyicilerle paylaşır. Örneğin yıkadığı koyunlara işaret ederek (Erkan 2006: 61-62); *"Şu, Kellecilerin fasul-*

yesinden yedi, ondan susadı, şu Yuspuların gök ekinini yedi, ondan susadı, şu Kızılların arpasına dadanan koyundu, şu, yaylada Esme teyzenin yığdığı otları yiyen koyundu" der.

Böğetten çıkan çoban, ıslanan elbiselerini özenle hazırladığı yeni kıyafetleriyle değiştirir. Seyircilerin coşku ve heyecanla takip ettiği etkinlik tüm çobanların böğetten koyunlarını geçirmesiyle son bulur ve köy meydanındaki ödül törenine geçilir. Altın, para, tarım firmalarının ürünleri ve plaket gibi maddi içerikli hediyelerden oluşan ödüller verilir. Çobanlar bu şenlikten sonra yıkanmış ve temizlenmiş koyunları, sahiplerine daha önce anlaştıkları çobanlık ücretini alarak teslim ederler.

3. Geleneğin Değerlendirilmesi: Toprakla Koyun Gerisi Oyun

Yünüm böğet geleneği her şeyden önce bu geleneği sürdüren toplumun kültürel doğasının bir ürünü olarak değerlendirilmelidir. Dolayısıyla ilk olarak geleneğin öznesini oluşturan 'çobanlık mesleğinin ne olduğu ve nasıl algılandığı' sorusuna yanıt vermek yerinde olacaktır. Çobanlık koyun, keçi, manda, sığır gibi hayvanların otlatılması, güdülmesi, yaylıma çıkarılması gibi tabirlerle ifade edilen müzik aleti çalmayı (kaval), hayvanlarla iletişim kurmayı, meteorolojiyi, veterinerliği, toprağı, doğayı ve bitki türlerini bilmeyi gerektiren genellikle babadan oğula devredilen belki de dünyadaki en eski uzmanlığa dayalı iş kollarından biridir. Peygamber mesleği olarak da bilinen çobanlık, soylu ve kutsal bir görev olarak kabul görür. Aynı zamanda mitolojik kahramanların birçoğu da (Apollon, Daphnes, Hermes…) çobanlardan oluşur (Tan 2018: 91). Yıldırım ve Çobanoğlu'na (2009: 102-103) göre bugün modern dünyaca 'ilkel' olarak nitelendirilen toplumlar doğayla bugün olduklarından çok daha yakın ve derin bir ilişki içinde var olmuşlar ve ekosistemlere daha büyük bir saygıyla yaklaşmışlardır. Modern dünyadaki lüks ama duvarların içine hapsolmuş insanın tersine, doğayla bütünleşmiş yaşamında çobanın yanındakiler 'bir kepenek, bir değnek, bir de köpek' olmakla birlikte 'mekânı dağlar, yastığı taşlar, yardımcısı ise ay ışığıdır' (Bulut 2014: 64). Dolayısıyla daha az tüketen, daha azla yetinen ama en büyük zenginliğe sahip olanlar onlardır. Doğadaki dert ortakları ve arkadaşları ise keçileri ve koyunlarıdır. Koyunun Türk kültüründe önemli bir yeri vardır. Hunların, Akkoyun ve Karakoyunluların adlarını koyundan alması, kurganlarda koç ve koyun figürlerinin bulunması, 12 hayvanlı Türk takviminde sevgi, bereket ve huzuru simgeleyen koyun yılının yer alması, koç katımı mevsimine 'koç ayı' denmesi, yağmur yağdırmayla ilgili olarak 'yada taşının' koyunun karnında olduğuna inanılması, koyunun atasözlerinde, türkülerde ve efsanelerde yer alması bu çerçevede verilebilecek örnekleri oluşturmaktadır (Türk 2001: 500, Dıngıl 2012: 105). Yünüm böğet geleneğini devam ettirenlerin, değişen çağa direnmesinde ve ekonomik zorluklara göğüs germesinde bu içgüdülerin ve duygusal kodların itici güç olduğunu ifade etmek yanlış olmayabilir. Geleneğin karşısındaki ekonomik kıskaçları ve buna rağmen gelenekten kopamama durumunu, Hasanpaşalı Ramazan Koç'un şu ifadelerinden de anlamak mümkündür (Özel 2020): *"Söylemesi ayıp çobana kız bile verilmiyor artık. Kazanç yeterli gelmiyor. Çobanlık yapanlar yanında çiftçilik de yapıyor, aynı zamanda demir doğramacılığı yapıyor. Ama baba-dede mesleği olduğu için bırakamıyoruz. Kanımızda var, bırakmak istesek de bırakamıyoruz. Bu bizim ananemiz."* Yönetmen Derviş Zaim'in yazıp yönettiği Hasanpaşa'da çekilen filmde de bu konuya dikkat çekildiği görülmektedir (Zaim 2013). Yünüm böğet, takvime dayalı mevsim geçişinde yani yayla döneminin sona erdiği ve yeni bir dönemin başladığı bir tarih eşiğinde kutlanan döngüsel bir ritüel olduğundan (Gündüz Alptürker 2022: 125) Derviş Zaim'in de 'Devir (Cycle)' adını koyduğu; gelenek, sanat, sembol ve Şamanizm'e göndermelerle, gerçekle kurmacanın harmanlandığı yarı belgesel bu filmde Hasanpaşa'daki gelenek-

lerin yaşanma biçimi ele alınmaktadır. Yünüm böğet için kullanılan 'aşı taşının elde edildiği kayaların olduğu yere mermer ocağı gelmiş olsa' kurgusu üzerinden kapitalist-modern dünyanın yöredeki geleneği nasıl tehdit edebileceği, doğal olanın sentetik olana yerini nasıl bırakabileceği sorgulanmaktadır (Zararsız 2022, Arslan 2013). Filmde Takmaz lakaplı Ramazan Bayar'ın (Gerçek hayatta yünüm böğet şenliğinde defalarca şampiyon olmuş, 'koyunlara fısıldayan adam' olarak bilinen Hasanpaşalı çobandır. Vefat ettiği için son yapılan şenliklerden biri onun anısına gerçekleştirilmiştir) genç çobanlara yönelik öğretileri, köyünden ilk defa ayrılarak çalışmak için İstanbul'a giden bir çobanın kesimhanede hayvanlara yönelik davranışlardan rahatsızlık duyması ve köyüne geri dönmesi gibi işlenen konular çerçevesinde filmde, geleneğin köyde devam ettirileceği anlaşılmaktadır.

Yünüm böğet geleneği köyde şenlik çerçevesinde bir yarışma formatında devam ettirilmektedir. Ancak şenlik sırasında da ara ara anons edildiği gibi bu etkinliğin asıl amacı yarışma değil geleneğin sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Bu tip etkinlikler ve festivaller kolektif bir olağanüstülüktür ve toplum hayatında kökleşmiş amaçlara hizmet etmektedir (Stoeltje 2005: 160). Bu bağlamda yarışmanın her bir aşaması kendi içinde farklı öğretileri ve ekolojik kültüre dair bileşenlerin ipuçlarını ortaya koymaktadır. Yarışmayı diğer hayvan festivallerinden ayıran ve gözden kaçırılmaması gereken en önemli özellik, yarıştırılanın hayvan değil çoban olmasıdır (Horzumlu Tuztaş 2020: 380). Koyunlar suya tedirginlik duymadan girdiğinde çobana yüksek puan verilir. Çünkü koyunların bu davranışı koyunların çobana olan güveninin ve bağlılığının göstergesi olarak kabul edilir. Böylece seyircilerin alkışı da hak edilir. Bu alkışlar ve övgüler şenlikten sonraki günlerde de köyde anlatılıp konuşulacağından çobanlar açısından en güzel ödülü ve övünç kaynağını oluşturur. Kanıtlanmaya çalışılan, çoban ile hayvanlar arasındaki bağın ne kadar güçlü ve olumlu olduğudur. Duraksamaksızın sudan geçen sürüyü çobanın iyi beslediği anlaşılır. Cılız ve çobana bağlılığı zayıf olan sürülerin sudan korkacağı ve suyun kenarından geri döneceği düşünülür. Suya girme konusunda direnç gösteren koyunların çobanları, bu durumda büyük üzüntü yaşayıp mahcubiyet duyarlar. Elçin'in (1971: 560) çalışmasına göre bu hal, çobanın köylülerin gözünden düşmesinin de sebebini oluşturur. Çobanların yaşadığı duyguları ve geleneğin yöre halkı için ne kadar önem taşıdığını jüri üyeleri arasında yer alan Çoban Osman Okutan'ın ve seyircilerden birinin şu sözleri de ortaya koymaktadır (Kıvrak 2021): *"Sürüsü sudan geçemeyen çoban el içine çıkamaz. Hangi yüzle çıkacak? Şenlik günü yaşanılanlar bir dahaki sene etkinlik yapılıncaya kadar unutulmaz."* Türker Keçe'nin (2012: 85) çalışmasında Şebinkarahisar yöresi için ifade ettiği gibi Hasanpaşa'da da koyunlarla yıl boyu ilgilenecek kimselerin sadık ve işinin ehli olmasına dikkat edilir. Her 'çobanım' diyene güvenilip hayvan teslim edilmez. Çünkü halkın algısıyla Gagavuz atasözünde olduğu *'Çoban ne ise sürüsü de odur'* (Tan 2018: 96). Koyuncu Okca'nın (2019: 121) çalışmasında hayvanlarla bakıcılarının arasındaki ilişkinin hayvanın refahını birinci derecede etkilediği ve bunun birçok bilimsel çalışmayla kanıtlandığı; sakin, şiddete başvurmayan, huzur ve güven veren çobanın hayvanlar üzerinde olumlu etki bıraktığı ifade edilmiştir. İnsanla hayvan arasında kurulan iletişim açısından çoban Ramazan Yalçın'ın şu sözleri de önemlidir (Kurt 2021):

> "Kuzuykenden beri yetiştirdiği için çobanın koyununa karşı kullanmış olduğu bir dil vardır. Koyunuyla çoban arasında irtibat vardır, aynı insanların arasında olduğu gibi. Çoban değişik konuşmalarıyla, ıslığıyla, çığlığıyla bunu belli eder, koyun bunu anlar… Sürekli aynı koyunlarla içli dışlı halde olduğu için zaten çoban koyunuyla insan varmış gibi sürekli konuşma halinde olur."

Özellikle elcik koyunun seçiminde koyunla çoban arasındaki duygusal bağ ön plandadır. Kavak'ın (2019: 230-231) araştırmasında yer verilen Hasanpaşalı bir çobanın verdiği yanıt bu ilişkinin boyutunu ortaya koymaktadır: *"Şimdi elcik koyun genellikle gür koyunlardan olur. Bir de çobana çok yangın koyun olur. Yanından ayrılmaz… Böyle bir iki sene koyunla yayladan indin mi başlar arkandan dolanıp bağırmaya, seni kaybediversin hemen bağırır."*

Yarışmada dikkat edilen bir diğer konu da çobanların diğer çobanlarla olan ilişkisidir. Farklı köylerden gelen çobanlara yarışmada öncelik tanınması misafirperverliğin bir göstergesi olup çobanların ardından gelen çobanı beklemesi, bunun şenlik sonuna kadar aynı düzende devam etmesi ise çobanlar arasındaki dayanışmanın güçlendirilmesi açısından önemsenir. Çobanların çocuklarından yardım alması ise geleneklerin öğretilmesinin bir yolu olarak görülür ve otantik eğitimin bir parçasını oluşturur. Asıl gaye çocuklara hayvan sevgisinin aşılanmasıdır. Ebeveynin hayvanlara yönelik tutumu çocuk için örnek teşkil eder bu da geleneğin aktarımı için işlev görür. Suda söylenen tekerlemeler çekilen emeklere dair bir haykırıştır. Koyunların sudan geçirilmesi, sadece fiziksel olarak temizlenmeleriyle ilgili bir çaba değildir. Anadolu ve Türk kültüründe su her zaman ayrı bir önem atfedilen bir şifa kaynağıdır, kutsal olandır, saflık kazandıran ve canlandırandır. Hayatın özüdür, yeniden hayat verendir, başlangıcın nüvesidir, aynı zamanda rahmet ve berekettir. Şenlik sırasında çobanın sırlarını ve hatalarını itiraf etmesi, koyunların sahibinin ve yöre halkının, çobanı içinden affetmesine dayalı zımni bir helalleşme ve arınma yoludur. Alkışlarla çobana yanıt verilmiş olunur. Çoban burada söylediklerinden artık bir daha sorumlu tutulmaz. Bu davranışlar dürüstlüğün ve toplumsal hoşgörünün de örneğini oluşturur. Yarışma sonunda çobanlara ödüller veriliyor olsa da çobanların gösterdiği başarının yankısının köyde, evlerde, meydanda ve kahvehanede günlerce sürecek olması çobanlar için daha fazla önem taşır. Bu ödülün sembolik bir nitelik taşıdığı, önemli olanın geleneğin o yıl da sürdürülmüş olduğunun mutluluğu ve farkındalığı hakimdir. Geleneğin en önemli toplumsal çıktısı ise geçmişle gelecek arasında kurduğu köprünün dışında köye gelen konukların ağırlanması, toplumsal hoşgörü ve çobanların arasındaki dayanışma çerçevesinde sosyal bütünleşmeyi, toplumsal etkileşimi, aidiyet ruhunu, birlik ve beraberliği sağlamasıdır. Aynı zamanda folklorik unsurlarıyla hoş vakit geçirme ve eğlendirme işlevine sahip olmasıdır (Mezkit Saban 2020: 186).

Sonuç

Elcik koyunla çoban arasındaki bağ ve güven ilişkisi, yarışma sırasında okunan maniler, helalleşme ritüeli, yöresel oyunlar, konuklara yönelik davranışlar ve diğer uygulamaların tümü yünüm böğet geleneğinin farklı ekolojik ve sosyolojik ipuçlarını taşıyan ortak belleğe dair birikimlerini oluşturmakta ve önemli mesajları içinde barındırmaktadır. Gelenek, çevre etiğinin içselleştirilmesine aracılık etmekte, insan merkezci değil hak temelli bir yaklaşımla insan dışındaki diğer türlere olan saygıyı göstermekte, canlıların ekosistemin bir parçası olarak karşılıklı bağımlılık ilişkisini gözler önüne sermektedir. Aynı zamanda yöre halkının tarihsel ve kolektif sorumluluk bilincine işaret etmektedir. Hasanpaşa sakinlerinin sosyokültürel hayatında oldukça değerli bir yeri olan yünüm böğet geleneği yaşatılmaya ve gelecek kuşaklara aktarılmaya çalışılmaktadır. Ancak geleneğin uzun vadede sürdürülebilirliğinin sağlanması için yerel halkın gelir seviyesini arttıracak ve göçü önleyecek politikaların geliştirilmesi elzem görünmektedir. Köyde geleneğe zemin oluşturan ve bu mirasın yeniden üretimini sürekli kılan etkinlik hayvancılık mesleği olup bu geçim ekonomisinin devam ettirilebilmesi için ilgili devlet kurumlarının çobanlık mesleğinin niteliğini ve itibarını yükseltecek, genç nesilleri teş-

vik edecek, emeklerinin karşılığını almalarını ve sosyal güvencelerini sağlayacak desteği vermesi önem taşımaktadır. Keza ülke genelindeki birçok kırsal alan için aynı durum geçerli olduğundan kırsal göçün etkileriyle mücadele edebilmek için ulusal çapta çok boyutlu bütüncül politikaların ortaya konması gerekmektedir. Bu araştırma kapsamında ise yöresel ölçekte uygulamaya geçirilebilecek olduğu düşünülen aşağıdaki önerilere yer verilebilir:

- Atadan kalma yöntemlerle uygulanagelen 'geleneksel hayvancılık' bilgilerinden de yararlanılarak köyün gelir düzeyini arttırabilecek, 'ekolojik hayvancılığa' geçişi sağlayacak politikalar geliştirilebilir.
- Hayvanların organik beslenmesi doğrultunda köy çevresindeki otlak alanların ve su kaynaklarının korunması ve ekolojik olarak geliştirilmesi yönünde çalışmalar yapılabilir.
- Birlik, kooperatif veya sivil toplum kuruluşu gibi yerel kırsal örgütlenmeler aracılığıyla katılımcı ve dayanışmacı ilişkilerle yörenin sosyo ekonomik kapasitesi güçlendirilebilir. Bu örgütler aracılığıyla kurumsal iş birliği mekanizmaları geliştirilebilir, sağlıklı bilgi akışı da sağlanabilir. Örneğin çobanlar, hangi ekonomik destekten nasıl yararlanabilecekleri ve başvuru prosedürleri konusunda bu örgütlerden yardım alabilir. Böylece ulusal çaplı kırsal kalkınma desteklerinin, ihtiyacı olan hedef kitleye ve amacına ulaşması sağlanabilir. Hayvanların bakımlarının ve iyilik hallerinin sağlanmasına ilişkin çobanlara yönelik eğitim çalışmaları gerçekleştirilebilir.
- Yörenin iklim ve coğrafya koşulları gözetilerek hayvancılığı destekleyecek ek geçim kaynakları yaratılabilir. Metalaşmasına ve turistik ritüellere dönüşmesine ilişkin olası tehditler akıldan çıkarılmadan ve kitle turizminin tahrip edici unsurlarına başvurmadan kırsal kalkınmada itici güç oluşturabilecek 'kırsal turizm' faaliyetleri kapsamında geleneğin özünün korunup gerçek yaşam pratikleri çerçevesinde yaşatılması bir başka seçenek olarak dile getirilebilir. Yünüm böğet şenliğinin yapıldığı günlerde, yöresel ürünlerin üretimini de teşvik edebilecek olan yerel bir pazarın kurulması kadın iş gücüne katkı sağlayabilir. Festival günlerinde keşkek, höşmer, pelize, kömbe, keş peynir gibi yöresel yemeklerin satışı gerçekleştirilebilir.
- Yünüm böğet şenliğinde fotoğraf çekmenin, ülkenin farklı illerinden gelen fotoğraf sanatçıları için bir seyahat motivasyonu haline geldiği de gözlenmektedir. Şenlikten sonraki günlerde köyde fotoğraf yarışması düzenlenebilir. Bu fotoğrafların arşivlenmesi ya da köyde kurulacak bir kültür evinde sergilenmesi geleneğin aktarımı açısından işlev görebilir. Ek olarak dijital gösterimlerin yapılması, kültürün ilişkili olduğu somut nesnelerin de burada sergilenmesi sağlanabilir.
- Şenlik alanı -betonlaştırılmadan ve taşıma kapasitesi dikkate alınarak- ekolojik olarak yapılandırılıp peyzaj tasarımı gerçekleştirilebilir.

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.
ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.
FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.
ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.
TEŞEKKÜR: Metin içinde yer verilen fotoğraflar için kullanım izni veren Serbest Fotoğrafçı Sayın Kazım Kuyucu'ya; Atlas Dergisi'nde yayımlanan bir yazıdan alıntı yapmama izni veren Doğan Burda Dergi Yayıncılık ve Pazarlama A.Ş. yönetimine teşekkürlerimi sunarım.

KAYNAKÇA

6360 Sayılı Kanun, Resmî Gazete Tarih: 06.12.2012, Sayı: 28489.
Arslan, Serdar. "Derviş Zaim'in son Filmi Devir Neden Önemli?" (16 Nisan 2013) Erişim Tarihi: 10 Mart 2022. https://www.dunyabizim.com/sinema/dervis-zaimin-son-filmi-devir-neden-onemli-h13096.html

Bulut, Bağdagül. *Türk Halk Kültüründe Çoban.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kars: T.C. Kafkas Üniversitesi, 2014.
Çelepi, Mehmet Surur. "Doğaya Uyarlanma Stratejisi Olarak Orhun Abidelerindeki Türk Biyoetiği". *Milli Folklor* 16 (Kış 2020): 5-18.
Çevik, Keziban. "Hasanpaşa Köyü Monografisi". *Göller Bölgesi Aylık Hakemli Ekonomi ve Kültür Dergisi- Ayrıntı* 6 (72), 2019: 43-48.
Dıngıl, Fatma Aysel. *İslam Öncesi Türk Kültüründe Kutsallık İzafe Edilen Maddi Unsurlar.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: T.C. İstanbul Üniversitesi, 2012.
Ekiz, Evren ve Hakkı Yazıcı. "Hasanpaşa (Tefenni) Köyünde Yarı-Göçebe Yaşam Biçimi ve Kültürel Pratikler". Milli Folklor 17 (2022): 182-199.
Elçin, Şükrü. "Tefenni (Burdur) Köylerinde Bir Çoban Bayramı (Yünüm Böğedi)". *Türk Kültürü Dergisi* 102 (Yıl: IX). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayını. 1971: 557-560.
Ercan, Hüseyin. *Burdur Ağlasun İlçesi Halk Edebiyatı ve Folkloru.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Konya: T.C. Selçuk Üniversitesi, 2008.
Erkan, Yusuf. "Burdur Çoban Bayramı". *Atlas-Aylık Coğrafya ve Keşif Dergisi.* Sayı: 55, Şubat 2006: 54-65.
Esin, A. İlker. "Türkiye Türkçesi'nde Su ve Kullanımı Üzerine Geleneksel Kavramlar". *Avrasya Terim Dergisi* 1 (1), 2013: 8-16.
Gacar, Şamil. *Hayvan Folkloru Bağlamında Türk Dünyası Ekolojik Destanları.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara: T.C. Hacettepe Üniversitesi, 2020.
Gündüz Alptürker, İmran. "Derviş Zaim'in Devir Filminin Halk Bilimi Açısından Değerlendirilmesi: Yünüm Böğet Şenliği". Milli Folklor 17 (2022): 119-134.
Hasanpaşa Belediyesi. 09 Ocak 2022. https://web.archive.org/web/20060615164456/http://hasanpasa-bld.gov.tr/page.php?ID=10
Horzumlu Tuztaş, Ayşe Hilal. "Sheep-Goats and Shepherds Relationship in Anatolia in Respective to Magic, Mysticism and Festive". *E-collection of Conference Proceedings -Between the Worlds: Magic, Miracles, and Mysticism Vol. 2* (Maeva, M., Y. Erolova, P. Stoyanova, M. Hristova, V. Ivanova, Eds.) Sofia: IEFSEM – BAS & Paradigma. 2020: 370-384.
Kavak, Engin. *Tefenni Ağzı (Giriş-İnceleme-Metinler-Dizin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Isparta: T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi, 2019.
Kazan Nas, Şevkiye. "Burdur'da Hayatın Çeşitli Safhaları ile İlgili Dini-Manevi İnançlar, Adetler ve Büyüsel Pratikler". *I. Burdur Sempozyumu-16-19 Kasım 2005,* Cilt II, 2005: 1493-1522.
Kıvrak, Ramazan. "Çoban Bayramı Yüzlerce Yıllık Gelenek Koyun Yüğümü Burdur Tefenni Hasanpaşa" (14 Nisan 2021) 07 Ocak 2022. https://www.youtube.com/watch?v=bBULm4EU7Vk
Koçıbay, Osman. *Burdur Tarihi: TRT Arşivlerinde Burdur.* Yenigün Gazetesi, Ağustos 2017.
Koyuncu Okca, Ayşegül. "Çoban Bayramı: Sudan Koyun Geçirme (Denizli-Çal-Aşağıseyit)". *Art-e Sanat Dergisi*, Cilt: 12 (Özel Sayı), 2019: 108-124.
Kurt, Mim. "Çoban Bayramı veya Yünüm Böğet, Hasanpaşa Burdur, Kısa Film, 31' 5'' , Hasanpaşa, Tefenni Burdur" (20 Mart 2021) 07 Ocak 2022. https://www.youtube.com/watch?v=6gCbWeyN-h0
Kuyucu, Kazım (Serbest Fotoğrafçı). Yünüm-Böğet (Çoban Bayramı). 28.08.2019. https://www.kazimkuyucu.com.tr/burdur-tefenni-yunum-boget-coban-bayrami-fotograf-kazim-kuyucu
Külcü, Recep. "Hayvan Refahı Kavramı ve Uygulamalarının Etik Eksende Sorgulanması". Sosyal Beşerî ve İdari Bilimler Alanında Uluslararası Araştırmalar XII. (edit. Aysel Öztürkçü Akçay) Konya: Eğitim Yayınevi, 2022.
Mezkit Saban, Gülperi. "Somut Olmayan Kültürel Miras: Aşağıseyit Sudan Koyun Atlatma ve Çoban Bayramı". *Türkiyat Mecmuası* 30 (1), 2020: 181-194.
Öcal, M. Oğuz. "Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği". *Milli Folklor* 82 (Yaz 2009): 6-12.
Özel Gülhan. "Hasanpaşa Yünüm Böğet 2019" (15 Ocak 2020) 10 Mart 2022. https://www.youtube.com/watch?v=tOcmXoN3uiM
Siddiq, Abubakar ve diğer. "Türkiye'de İnsan-Hayvan İlişki Bilimi Antrozooloji'nin Faaliyet Alanları". Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches, 7(2): 805-826.
SOKÜM Sözleşmesi (Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi) 2003. https://ich.unesco.org/doc/src/00009-TR-PDF.pdf
Stoeltje, Beverly. J."Festival". *Milli Folklor*. Çeviren: Petek Ersoy. 67 (2005): 160-164.
T.C. Kalkınma Bakanlığı. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayını, 2018.
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü. "Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanterinin Detaylı Dökümü (Excel Dosyası)". 07 Ocak 2022. https://aregem.ktb.gov.tr/TR-279417/somut-olm-kult-miras-turkiye-ulusal-envanteri.html
T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Burdur İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. "Örf ve Adetler". 09 Ocak 2022. https://burdur.ktb.gov.tr/TR-154682/orf-ve-adetler.html
T.C. Resmî Gazete, Tarih: 6 Kasım 1991, Sayı: 21043. "Burdur İli Tefenni İlçesine bağlı Hasanpaşa Köyünde "HASANPAŞA" ismiyle Belediye Kurulması Hakkında Karar" (Karar Sayısı: 91/38733).
T.C. Tefenni Kaymakamlığı. "Hasanpaşa Köyü Tarihi Yünüm". 10 Ocak 2022. http://tefenni.gov.tr/hasanpasa-koyu-tarihi-yunum
Tan, Nail. "Çoban Kültürü Söz Varlığı Üzerine Bir Sözlük". *Türk Dili* 68 (797), 2018: 90-97.
Türk, Hüseyin. "Divriği'de Koyunun Yüzü Geleneği". *Erdem Dergisi* 13 (39), 2001: 499-506.
Türker Keçe, Seher. "Çoban ve Konuk Ağırlaması". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi,* Sayı: 2, 2012: 83-88.
UNESCO Türkiye Milli Komisyonu- Somut Olmayan Kültürel Miras İhtisas Komisyonu. "Sıkça Sorulan Sorular: Somut Olmayan Kültürel Miras Nedir?" 07 Ocak 2022. https://www.unesco.org.tr/Pages/168/19
Yaşin, Mehmet. "Bin Yıllık Çoban Bayramı". (5 Şubat 2006). Erişim Tarihi: 20 Aralık 2021. https://www.hurriyet.com.tr/bin-yillik-coban-bayrami-3886945
Yıldıran, Cemil Cahit. "Yünüm- Böğet (Koyun Yıkama) Geleneği: Çoban Bayramı". (6 Ocak 2005). 20 Aralık 2021. https://www.slideshare.net/CemilCahitYldran/ynm-bet
Yıldırım Ayşe Ege ve Çobanoğlu Nesrin. "Biyoetik Bir Miras: Geleneksel Yerleşim Biçimlerinde Biyoetik Değerler", *Ankyra: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 1 (1), 2009: 97-126.
Zaim, Derviş (Yönetmen). Devir (Cycle). Senarist: Derviş Zaim. Oyuncular: Ali Özel, Mustafa Salman, Ramazan Bayar. 2013. https://www.derviszaim.com/film/devir/
Zararsız, Melis. Beyaz Perde Eleştirisi: Devir, Geleneklerimiz Öz Kültürümüz, 10 Mart 2022. https://www.beyazperde.com/filmler/film-212718/elestiriler-beyazperde/Zengin Ergin, Sezen. "İnsan-Merkezciliğin Yükselişi: Avcı-Toplayıcılıktan Günümüze Hayvanın Değişen Statüsü". Doğu-Batı, 20 (82): 143-165.